

კატარის დიპლომატიური კრიზისი: გამომწვევი მიზეზები და ბლოკადის გავლენა კატარზე

გვანცა ჩანგელია

ნინო ქოქოშვილი

საერთაშორისო ურთიერთობების საბაკალავრო პროგრამა

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: gvantsa.changelia@gmail.com

E-mail: ninikokoshvili6@gmail.com

აბსტრაქტი

2021 წლის 5 იანვარს ეგვიპტემ, საუდის არაბეთმა, ბაჰრეინმა და არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა კატარის სამწელიწად-ნახევრიანი ბლოკადა დაასრულეს. ყურის არაბული ქვეყნების თანამშრომლობის საბჭოს (GCC) 41-ე სამიტზე ხელი მოეწერა სავაჭრო და სამგზავრო ურთიერთობების აღდგენის დოკუმენტს კატარსა და ბლოკადის ქვეყნებს შორის, რაც იმედს იძლევა მომავალი დიპლომატიური და კომერციული ურთიერთობების სრული აღდგენისათვის. კატარის დიპლომატიური კრიზისი 2014 წელს დაიწყო, როდესაც საუდის არაბეთმა, არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა, ეგვიპტემ და ბაჰრეინმა კატართან დიპლომატიური ურთიერთობები განწყვიტეს, 2017 წლის 5 ივნისს კი ამ უკანასკნელს ბლოკადა გამოუცხადეს. გადაწყვეტილების საფუძველად კატარის მიერ ტერორისტული ორგანიზაციების მხარდაჭერა და დაფინანსება დაასახელეს, თუმცა ბლოკადის რეალური მიზეზი გაცილებით ღრმად უნდა ვეძებოთ. ჩვენი სტატიის მიზანია განვსაზღვროთ კატარის დიპლომატიური კრიზისის არსი და მნიშვნელობა, რისთვისაც პასუხი უნდა გავცეთ საკვლევ კითხვას, რომელიც შემდეგში მდგომარეობს- რა გახდა კატარის დიპლომატიური კრიზისის გამომწვევი მიზეზი და რა გავლენა იქონია მან კატარზე? სტატიის შესავალ ნაწილში საუბარი გვექნება უშუალოდ ბლოკადასა და მის წინაპირობებზე. მოცემული იქნება კვლევის მეთოდოლოგია და აღნიშნული საკითხის ირგვლივ არსებული ლიტერატურის მიმოხილვა, შემდეგ განხილული იქნება კატარის შიდაპოლიტიკური და ეკონომიკური მდგომარეობა ბლოკადის პირობებში, ბოლო ნაწილში კი დასკვნის სახით წარმოვადგენთ ბლოკადის გამომწვევ მიზეზებსა და ბლოკადის გავლენას კატარზე.

საკვანძო სიტყვები: კატარი, დიპლომატიური ბლოკადა, კატარის კრიზისი, ყურის არაბული ქვეყნების თანამშრომლობის საბჭო, საუდის არაბეთი, სანქციები.

შესავალი

2021 წელს კატარმა სამწელიწად-ნახევრიანი ბლოკადას დააღწია თავი. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დიპლომატიური დაძაბულობის საფუძველი უფრო შორ წარსულში მიდის და სათავეს 2002 წლიდან იღებს, როდესაც საუდის არაბეთმა თავისი ელჩი კატარიდან პირველად გამოიწვია, ამას 2014 წელი მოჰყვა, როდესაც საუდის არაბეთს ბაჰრეინი და არაბთა გაერთიანებული საამიროებიც შეუერთდნენ, კატარიდან ელჩები გამოიწვიეს და მასთან დიპლომატიური ურთიერთობები განწყვიტეს. 2017 წელს კი „ალ ჯაზირას“ საქმიანობისა და ტერორისტული ორგანიზაციების მხარდაჭერის ბრალდებით ოთხმა არაბულმა სახელმწიფომ: საუდის არაბეთმა, არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა, ეგვიპტემ და ბაჰრეინმა კატარს ულტიმატუმი წაუყენა, რათა ამ უკანასკნელს შეესრულებინა მათ მიერ შემუშავებული „13 მოთხოვნა“, კატარის მიერ ამ მოთხოვნების შეუსრულებლობას კი შედეგად ამ სახელმწიფოთა მხრიდან კატარისათვის ბლოკადის გამოცხადება მოჰყვა- სავაჭრო, დიპლომატიური და სამგზავრო ურთიერთობები განყდა, ბლოკადის ქვეყნებმა კატარიდან ელჩები გამოიხმეს და ინვესტიციებიც გამოიტანეს. მათი განცხადებით, ბლოკადა მიზნად ისახავდა კატარის სწორ საგარეო პოლიტიკურ კურსზე მოქცევას. ისინი თვლიდნენ, რომ ეკონომიკური ზეწოლა კატარს აიძულებდა დასთანხმებოდა მოთხოვნებს, თუმცა კატარმა გასაოცარი სიმტკიცე და გამძლეობა

გამოიჩინა და ბლოკადას ძალიან კარგად შეეგუა- ეკონომიკა კიდევ უფრო გააძლიერა, ახალი მოკავშირეები შეიძინა და თავისი საგარეო პოლიტიკური კურსის ერთგული დარჩა.

ზემოთხსენებული კონფლიქტი უკვე რამდენიმე წელია გრძელდება და დღემდე არ კარგავს აქტუალობასა და მნიშვნელობას. მისი შესწავლისას კი საკმაოდ ლოგიკური კითხვა ჩნდება-რა გახდა კატარის დიპლომატიური კრიზისის გამომწვევი მიზეზი და რა გავლენა იქონია მან კატარზე? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად კი უნდა გავეცნოთ ბლოკადამდე მდგომარეობას, კატარის საგარეო და საშინაო პოლიტიკას, რეგიონალურ მდგომარეობასა და დღის წესრიგს, რაც საბოლოოდ საშუალებას მოგვცემს გავერკვეთ კრიზისის წარმოშობის მიზეზებში და განვსაზღვროთ ამ უკანასკნელის გავლენა კატარზე.

ლიტერატურის მიმოხილვა

მკვლევარი ჯენი ქინინმონტი თავის სტატიაში, „კატარის კრიზისის გავლენა“ საუბრობს კატარსა და სპარსეთის ყურის სახელმწიფოების ურთიერთობასა და მათ პოლიტიკაზე, რათა ახსნას ის მიზეზები, რამაც გამოიწვია მათი დაპირისპირება და მოგვიანებით დიპლომატიური ბლოკადა. ავტორი წერს, რომ დაპირისპირების მთავარ განმაპირობებელ ფაქტორად შეიძლება მივიჩნიოთ რელიგიური დაპირისპირება, არაბული სახელმწიფოები და განსაკუთრებით არაბთა გაერთიანებული საამიროები ე.წ. „მუსლიმთა საძმომში“ საფრთხის ელემენტებს ხედავდა მაშინ, როდესაც კატარი საერთოდ არ მიიჩნევდა ამ ერთობას საფრთხედ და არც დიდ ყურადღებას აქცევდა მას. ამ ფაქტმა ორი სახელმწიფო ერთმანეთს დაუპირისპირა, რასაც მოჰყვა საამიროების მიერ კატარის ისლამური ჯგუფების მხარდაჭერაში დადანაშაულება. ამას გარდა, ისიც აღსანიშნავია, რომ სპარსეთის ყურის ქვეყნებმა კატარი მისი საშინაო პოლიტიკის გამოც აითვალწუნეს, უფრო მეტად კი ახალი მაუწყებლობის, „ალ ჯაზირას“ გამო, რომელიც მათთვის არასასურველ ინფორმაციას აშუქებდა (Kinninmont. J, 2019). ავტორი აღნიშნულ ნაშრომში საინტერესოდ და რაციონალურად მიმოიხილავს მოვლენას და მის გამომწვევ მიზეზებს, დეტალურად აღწერს კრიზისის თითოეული დაპირისპირებული ქვეყნის პოზიციასა და არსებულ გარემოებებს.

სრი ვაჰიუნი თავის სტატიაში მოკლედ მიმოიხილავს კატარის დიპლომატიურ კრიზისს და მის გავლენას ქვეყანაზე, კერძოდ კი იმ კონკრეტულ შედეგებს რაც ამ მოვლენამ გამოიწვია, მაგალითად, როგორცაა ახალი სავაჭრო ურთიერთობების წარმოშობა ირანთან და თურქეთთან, ასევე ომანთან და ქუვეითთან, რომლებიც ერთსულოვნად არ დაემორჩილნენ საუდის არაბეთის პოზიციას და შეინარჩუნეს ურთიერთობები კატართან. ავტორი საუბრობს ბლოკადის შემდეგ ქვეყნაში შექმნილ ვითარებასა და მოვლენათა შემდეგ განვითარებაზე: საშინაო წარმოების გაზრდა როგორც ინდუსტრიული, ასევე აგრარული კუთხით, ნავთობის რესურსების განვითარება, კრიტიკული მედიის გაძლიერება ქვეყანაში, ტერორიზმის წინააღმდეგ გაღებული კონტრიბუციის ზრდა და მის წინააღმდეგ ბრძოლა, სამხედრო ძალების მომზადების გაზრდა და გაძლიერება, შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობების გაძლიერება და სხვა. ამას გარდა, კატარში, სადაც არასდროს ყოფილა მინიმალური ხელფასის პოლიტიკა, ბლოკადის პირობებში გაუმჯობესებული ეკონომიკის შედეგად მინიმალური ხელფასი გახდა 200 დოლარი. ავტორი წერს, რომ ბლოკადამ გავლენა იქონია ვაჭრობაზე, შესაბამისად მუშახელსა და ოჯახებზე (Wahyuni. S, 2018). ავტორს საკმაოდ რაციონალურად აქვს აღწერილი ბლოკადის გავლენა კატარზე, იგი ძირითად ფაქტებს

გვანდის, თუმცა მსჯელობა ნაკლებია და არ ჩანს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები და მოვლენის სიღრმისეული აღწერა.

ამერიკელი ექსპერტი რიჩარდ ნეფიუ ნაშრომში „კატარის სანქციების ეპიზოდი: კრიზისი, პასუხი და ნასწავლი გაკვეთილი“ აღწერს ბლოკადის დანერგვისას განვითარებულ მოვლენებს, როგორც იყო პირველ რიგში საკვების იმპორტის პრობლემა. მეორე პრობლემად იგი კატარის ეროვნული ფინანსური რეზერვების შემცირებას ასახელებს, ავტორი ყურადღებას ამახვილებს იმ ტურისტების დაკარგვით გამოწვეული ზარალზე, რომლებიც სპარსეთის ყურის ქვეყნებიდან შემოდიოდნენ. ავტორი წერს, რომ ამ და სხვა უარყოფითმა შედეგებმა ბლოკადის დასაწყისში ძალიან დააზარალა ქვეყანა, თუმცა დაახლოებით ერთ წელიწადში სიტუაცია თითქმის რადიკალურად შეიცვალა, მაკროეკონომიკური პოლიტიკა დაეხმარა ქვეყანას რომ იმ პოლიტიკურ-ეკონომიკური შოკიდან გამოსულიყო, რაც ბლოკადამ მას მიაყენა. თავიდან მცირე ნაბიჯებით და დიდი გაჭირვებით ხდებოდა ეს, თუმცა კატარმა საბოლოოდ მოახერხა გაუმჯობესებინა დიპლომატიური საქმიანობები და ბევრად წინ წაინა ვიდრე ბლოკადამდე იყო- დაგეგმა დამოუკიდებლად განვითარების სტრატეგიები და განავითარა საერთაშორისო თანამშრომლობა (Nephew. R, 2020).

მეთოდოლოგია

ნაშრომის სპეციფიკიდან გამომდინარე, საკითხის გამოსაკვლევად ჩატარებული კვლევა ძირითადად თეორიული მასალის მოძიებასა და დამუშავებას ემყარება, შესაბამისად, ნაშრომის მოსამზადებლად გამოყენებულია თვისებრივი კვლევის მეთოდები, კერძოდ კი ქეისების შესწავლა (case study) და მეორეული და მესამეული წყაროების ანალიზი, რამაც საშუალება მოგვცა სიღრმისეულად გავვეანალიზებინა საკითხთან დაკავშირებული ცალკეული მოვლენები და ის უშუალო დაპირისპირებები, რომლებიც წინ უძღვოდა ბლოკადის გამოცხადებას.

კატარზე ბლოკადის ეკონომიკური გავლენის განსასაზღვრად გამოყენებულია რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები. ნაშრომში მოყვანილი გვაქვს სხვადასხვა სტატისტიკური მონაცემი, რომლებიც გვიჩვენებენ კატარის ეკონომიკურ მდგომარეობას ბლოკადამდე და ბლოკადის შემდეგ. იმისათვის რომ პასუხი გავცეთ საკვლევ კითხვას- „რა გახდა კატარის დიპლომატიური კრიზისის გამომწვევი მიზეზი და რა გავლენა იქონია მან კატარზე?“- ნაშრომში გამოვიყენეთ სხვადასხვა წიგნები, სტატიები და კვლევები, რომლებიც ეყრდნობა მეცნიერთა, ანალიტიკოსთა და პოლიტიკოსთა შეფასებებს საკითხთან დაკავშირებით.

ბლოკადის წინაპირობები

იმისათვის, რომ კატარის ბლოკადის საწყისებში კარგად გავერკვეთ, საჭიროა განვიხილოთ ზოგიერთი ფაქტი სპარსეთის ყურის ქვეყნების შესახებ, ესენი არიან: კატარი, საუდის არაბეთი, ბაჰრეინი, ქუვეითი, არაბთა გაერთიანებული საამიროები და ომანი. ამ ქვეყნებმა 1981 წელს შექმნეს პოლიტიკური და ეკონომიკური გაერთიანება სახელწოდებით სპარსეთის ყურის თანამშრომლობის საბჭო (GCC). ამ სახელმწიფოებს ერთ რეგიონში მდებარეობის გარდა ბევრი საერთო აქვთ: საერთო არაბული ენა, ერთი რელიგია-ისლამი, მსგავსი კულტურა და ტრადიციები, საერთო ისტორია, მსგავსი პოლიტიკური სისტემები და ეკონომიკური საქმიანობაც კი, რომელიც ძირითადად ნავთობის მოპოვებას გულისხმობს. სოციალური კავშირებიც ძალიან ძლიერია ამ რეგიონში, რადგანაც ხშირია ეროვნებათაშორისო ქორწინებები. ამ სახელმწიფოებს

ჩამოყალიბებული ჰქონდათ საერთო იდენტობა, რომელსაც „ხალიჯის“ უწოდებენ და რომელიც განასხვავებს მათ სხვა არაბული ხალხებისაგან (Karolak.M, 2019). თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ საუდის არაბეთი ყოველთვის განიხილებოდა როგორც ამ საბჭოს ლიდერი ქვეყანა. საუდის არაბეთს გააჩნია ყველაზე მძლავრი ეკონომიკა, რადგანაც იგი რეგიონის ნავთობით ყველაზე მდიდარი ქვეყანაა- მთლიანი შიდა პროდუქტისა და მთლიანი შიდა პროდუქტის ერთ სულზე გაანგარიშებით იგი პირველ ადგილს იკავებს ყურის რეგიონში. უდიდესია ფართობითაც და მოსახლეობის რაოდენობითაც, ამავდროულად ეს უკანასკნელი საკუთარ თავს ისლამური სამყაროს ლიდერ ქვეყნადაც მიიჩნევს, რასაც ისლამური სამყაროს ორი წმინდა ქალაქის- მექისა და მედინის მის ტერიტორიაზე მდებარეობა განაპირობებს (Al Jazeera English, 2019).

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2021). Gulf Cooperation Council. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Gulf-Cooperation-Council>

ყურის ქვეყნებს შორის ურთიერთობის დაძაბვა და კატარის გაუცხოება 90-იანი წლებიდან დაიწყო. 1995 წელს სიტუაცია რადიკალურად შეიცვალა, მას შემდეგ, რაც კატარის პრინცმა ჰამად ბინ ხალიფა ალ თჰანიმ გადატრიალების გზით ქვეყანაზე კონტროლი აიღო. ახალმა ხალიფამ

გადანწყვიტა შეეცვალა კატარის განვითარების გზა, მან გადასინჯა კატარის საშინაო პოლიტიკა და საგარეო ურთიერთობები, გადააფასა არსებული კავშირები და გადანწყვიტა უფრო დაბალანსებულ საგარეო პოლიტიკურ კურსს მიჰყოლოდა. აღსანიშნავია, რომ მან გადანწყვიტა ურთიერთობების აღდგენა ირანთან და ერაყთან, რითაც არაბული ქვეყნები ძალიან შეაშფოთა (Cockburn. P, 1995). კატარმა გადანწყვიტა გამხდარიყო უფრო „დამოუკიდებელი“. 1996 წელს კატარში დაფუძნდა სატელევიზიო ქსელი „ალ ჯაზირა“, ამ მოქმედებამ გადამწყვეტი როლი ითამაშა მომავალი კრიზისის განვითარებაში. „ალ ჯაზირა“ ცნობილი გახდა როგორც ლიბერალური არხი, რომელიც აშუქებდა რეალურ ამბებს და ფოკუსირდებოდა ახლო აღმოსავლეთის რეგიონზე, მას ხშირად აკრიტიკებდნენ პრო-ამერიკული შეხედულებების გამო. თავდაპირველად „ალ ჯაზირა“ მიიჩნეოდა ერთგვარ იმედოდ სპარსეთის ყურის დემოკრატიზაციისა და ლიბერალიზაციის პროცესისათვის, თუმცა საბოლოო ჯამში რეგიონში მივიღეთ ისეთი სიტუაცია, რომ ქვეყნებმა კიდევ უფრო გააძლიერეს კონტროლი მედიაზე და ცდილობდნენ მაქსიმალურად შეეზღუდათ მედიის თავისუფლება (Tétreault. M, 2011). „ალ ჯაზირა“ არ იზიარებდა საუდის არაბეთისა და მისი მოკავშირეების მოსაზრებებს სხვადასხვა ისლამური ჯგუფების შესახებ და განსხვავებულ ისლამურ ჯგუფებს, მაგალითად, როგორცაა „მუსლიმური საძმო“, თავის პლატფორმას უთმობდა, რათა მათ ჰქონოდათ საშუალება გაეზიარებინათ საკუთარი ხმა დანარჩენი მსოფლიოსათვის. კატარის ეს ქმედება აღქმული იქნა როგორც მნიშვნელოვანი საფრთხე მუსლიმური სამყაროს რეგიონალური სტაბილურობისათვის. კატარი მიიჩნევს ამბოხებულ ქვეყნად, რის გამოც სპარსეთის ქვეყნებმა გადანწყვიტეს მიეღოთ ზომები ნებისმიერი სახის გართულების თავიდან აცილების მიზნით. მაგალითად, 1996 წელს იყო მცდელობა ხელისუფლებიდან გადაეგდოთ კატარის ახალი ხალიფა. სამხედრო აჯანყებას მხარი დაუჭირა საუდის არაბეთმა, არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა და ბაჰრეინმა, თუმცა მცდელობა ჩაიშალა, სიტუაცია კიდევ უფრო გაუარესდა და გაჩნდა საშინელი დაძაბულობა კატარსა და სპარსეთის ყურის ქვეყნებს შორის. მოგვიანებით, 2002 წელს „ალ ჯაზირას“ მიერ საუდის არაბეთის პოლიტიკის კრიტიკული მიმოხილვის გამო საუდის არაბეთმა დიპლომატიური ურთიერთობები განწყვიტა კატართან და მხოლოდ 2008 წელს აღადგინა მასთან კავშირი, იმ დაპირების შემდეგ, რომ „ალ ჯაზირა“ თავს შეიკავებდა საუდის არაბეთის საგარეო და საშინაო პოლიტიკის გაშუქებისაგან (Sultan Sooud Al Qassemi, 2011). საბოლოო ჯამში, უნდა ითქვას, რომ „ალ ჯაზირამ“ შექმნა ღია პოლიტიკური ატმოსფერო, სადაც დაპირისპირებულ ჯგუფებსაც კი თავიანთი პოზიციის გამოხატვის, ადამიანის უფლებათა დარღვევის, ფინანსური და პოლიტიკური კორუფციის შემთხვევების გასაჯაროების საშუალება მიეცათ. „ალ ჯაზირამ“ მსოფლიოს ყურადღება მიმართა ახლო აღმოსავლეთსა და არაბულ სამყაროზე და ამ არაფორმალური დიპლომატიის წყალობით კატარი რეგიონის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს აქტორად და რეგიონალურ მედიატორად აქცია.

პარალელურად კატარმა გააღრმავა ეკონომიკური ურთიერთობები ირანთან, რაც საუდის არაბეთთან დაპირისპირებას ნიშნავდა, ვინაიდან საუდის არაბეთი და ირანი ფაქტიურად „ცივ ომში“ არიან ჩართულები ერთმანეთის წინააღმდეგ. 2017 წლის აპრილში, 12 წლიანი გაყინული ურთიერთობების შემდეგ, კატარმა გააუქმა თვითდანესებული აკრძალვა ირანთან გაზის საბადოების განვითარების შესახებ და შექმნა გაერთიანება, რომელიც მომგებიანი იქნებოდა მისი ეკონომიკური განვითარებისათვის. საჭირო არაა აღვნიშნოთ, რომ ეს ეკონომიკური ურთიერთობა ირანთან ძალიან მომგებიანი იყო კატარისთვის, რადგან ეს ქვეყნები იზიარებენ გაზის რესურსებს

და მათი გაერთიანება მისცემდა ორივეს იმის შესაძლებლობას, რომ გაეზარდათ ნავთობის მოპოვება, რაც, ცხადია, გამოიწვევდა მათი შემოსავლის კიდევ უფრო მეტ ზრდას.

სიტუაცია მკვეთრად დაიძაბა და ჩიხისაკენ წავიდა 2011 წელს „არაბული გაზაფხულის“ დაწყებასთან ერთად. უამრავი არაბული სახელმწიფო, მათ შორის ეგვიპტე, ტუნისი, სირია, იემენი და სხვა აჯანყებებმა მოიწვია, ხალხი გამოდიოდა ქუჩაში რათა დაემხო ავტორიტარულ ლიდერთა მმართველობა და დემოკრატიის მშენებლობისათვის ჩაეყარა საფუძველი. კატარის „ალ ჯაზირა“ იყო ერთ-ერთი და შეიძლება ითქვას, ერთადერთი არხი, რომელიც ამ ამბებს აშუქებდა, აწვდიდა ხალხს ინფორმაციას არსებული სიტუაციის შესახებ და ავტორიტარი ლიდერების დამხობას ღიად უჭერდა მხარს. ამასთან აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ კატარი იყო ერთადერთი სახელმწიფო, რომელიც ყველაზე ნაკლებად დაზარალდა „არაბული გაზაფხულით“. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობით კატარი ერთ-ერთი მონინავე ქვეყანაა მსოფლიოში და რომ გაზის საერთო რესურსით მსოფლიოში მესამე ადგილს იკავებს, კატარმა მოახერხა საკუთარი მოქალაქეების კეთილდღეობა უზრუნველყო. 2010 წლის სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, კატარის მოსახლეობის მხოლოდ 33% იყო მომხრე დემოკრატიული რეჟიმის დამყარებისა, მაშინ, როდესაც სხვა არაბულ ქვეყნებში, მაგალითად, არაბთა გაერთიანებულ საამიროებში, ეს მაჩვენებელი 70%-ს აღწევდა (Hurttila, K, 2019).

საუდის არაბეთის პერსპექტივიდან კატარის ქმედებები აღქმული იყო როგორც შესაძლო საფრთხე. საუდის არაბეთის შემფოთებას აძლიერებდა ეგვიპტელი პრეზიდენტის ჰოსნი მუბარაქის დამხობის ფაქტი. საუდის არაბეთი თვლიდა, რომ თუკი მედია გააგრძელებდა „არაბული გაზაფხულის“ გაშუქებას, შესაძლოა ამ რევოლუციურ ტალღას მის სახელმწიფომდეც მოეღწია და საკუთარი მოსახლეობაც აეჯანყებინა. 2012 წელს ეგვიპტეში ჩატარდა პირველი დემოკრატიული არჩევნები და მოჯამედ მორსი მოვიდა ქვეყნის სათავეში, მას ზურგს უმაგრებდა ორგანიზაცია სახელწოდებით „მუსლიმთა საძმოს“, მაგრამ სულ რაღაც ერთი წლის შემდეგ მორსი ჩამოგდებული იქნა სამხედრო ძალით. ათასობით მორსის მხარდამჭერი იქნა მოკლული შეტაკებისას, „ალ ჯაზირამ“, რა თქმა უნდა, ეს მოვლენებიც გააშუქა. კატარმა მხარდაჭერა გამოთქვა „მუსლიმური საძმოს“ მიმართაც, რომელიც ეგვიპტელი სამხედრო ლიდერების მიერ ტერორისტულ ჯგუფად იქნა გამოცხადებული.

სპარსეთის ყურის თანამშრომლობის საბჭოს წევრებმა დაიწყეს ფიქრი, რომ კატარი ღიად მხარს უჭერდა ტერორიზმს და ის გახდებოდა სავარაუდო საფრთხე მუსლიმური სამყაროსა და რეგიონული სტაბილურობისთვის. შესაძლო საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით, 2014 წელს სპარსეთის საბჭოს წევრმა სახელმწიფოებმა -საუდის არაბეთმა, არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა და ბაჰრეინმა, თავიანთი ელჩები კატარიდან გამოიწვიეს და მასთან დიპლომატიური ურთიერთობები განწყვიტეს. მათი განცხადებით, „მუსლიმური საძმოს“ მხარდაჭერით კატარი ყურის ქვეყნების სტაბილურობასა და უსაფრთხოებას უქმნიდა საფრთხეს (The guardian, 2014). კატარისა და ეგვიპტის ურთიერთობა კიდევ უფრო გამწვავდა 2015 წელს, როდესაც „ალ ჯაზირას“ მაუწყებლობამ გააშუქა ლიბიაზე ეგვიპტის საჰაერო თავდასხმის შედეგად დაზარალებულთა და დაღუპულთა სურათები, რაც ეგვიპტემ საკუთარ სახელმწიფოზე პირდაპირ იერიშად აღიქვა.

რეალურად კატარი წამყვან დიპლომატიურ ძალად ყალიბდებოდა რეგიონში, რომელიც ამყარებდა ურთიერთობებს თითქმის ყველა ანტაგონისტ ჯგუფთან რეგიონის მასშტაბით და ცდილობდა გამხდარიყო მედიატორი რეგიონალური კონფლიქტების მოგვარების პროცესში, რისი

მაგალითიცაა ის, რომ 2016 წელს კატარმა უმასპინძლა მოლაპარაკებებს თალიბანისა და ავღანეთის მთავრობას შორის.

მოვლენების ამგვარი განვითარების პარალელურად სპარსეთის ყურის ქვეყნებმა დაიწყეს აქტიური მოქმედება, რათა დაერწმუნებინათ აშშ, მხარი დაეჭირა კატარის წინააღმდეგ მათი ალიანსისათვის, მაგრამ იმ დროს პრეზიდენტი ბარაკ ობამამ ძირითადად დაკავებული იყო ირანთან ურთიერთობის გაუმჯობესებით და ბირთვული პროგრამის შესახებ მოლაპარაკებებით, რის გამოც იმ პერიოდში ამერიკის შეერთებული შტატების „გადმოხიზება“ ვერ მოხერხდა. დონალდ ტრამპის პრეზიდენტად არჩევის შემდეგ კი არაბულმა ქვეყნებმა ხელახლა სცადეს აშშ-ს მიმხრობა. ეგვიპტემ, საუდის არაბეთმა, არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა და ბაჰრეინმა ტრამპში დაინახეს შესაძლებლობა კატართან ურთიერთობების საბოლოოდ დასასრულებლად და ისინი მართლებიც აღმოჩნდნენ, 2017 წელს ერ-რაიდის კონფერენციაზე, საუდის არაბეთში, დონალდ ტრამპმა მხარი დაუჭირა სპარსეთის ქვეყნებსა და მათ სურვილს „ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში“ (Wintour. P, 2017).

შედეგად, 2017 წლის 5 ივლისს, საუდის არაბეთმა, ეგვიპტემ, არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა და ბაჰრეინმა კატარს ბლოკადა გამოუცხადეს. საჰაერო, საზღვაო და სახმელეთო ტერიტორია უეცრად ჩაკეტა, ეკონომიკური და სავაჭრო ურთიერთობები გაიყინა, კატარის მოქალაქეები ბლოკადის ქვეყნებიდან გამოაძევეს, ბლოკადამ უამრავი ოჯახი დაანგრია და ოჯახის წევრები ერთმანეთს დააშორა.

ბლოკადის დაწყებიდან 2 კვირის თავზე, 22 ივნისს, ბლოკადის ქვეყნებმა წარმოადგინეს დოკუმენტი სახელწოდებით “13 მოთხოვნა“, ეს იყო მოთხოვნათა სია, რომელიც უნდა დაეკმაყოფილებინა კატარს, რათა ბლოკადა მოხსნილიყო. მოთხოვნები შემდეგნაირად გამოიყურებოდა: 1. კატარმა უნდა განყვიტოს დიპლომატიური და სამხედრო კავშირი ირანთან; 2. დაუყოვნებლივ უნდა დაიხუროს თურქეთის სამხედრო ბაზა და შეწყდეს თურქეთთან სამხედრო თანამშრომლობა; 3. კატარმა უნდა განყვიტოს ყველა სახის კავშირი „ტერორისტულ ორგანიზაციებთან“ განსაკუთრებით კი „ისლამურ საძმოსთან“, „ალ-ქაიდასა“ და „ჰმბოლასთან“ და აღიაროს ისინი ტერორისტულ ორგანიზაციებად; 4. შეწყდეს იმ პირების, ჯგუფებისა და ორგანიზაციების დაფინანსება, რომლებიც საუდის არაბეთის, არაბთა გაერთიანებული საამიროების, ეგვიპტის, ბაჰრეინის, აშშ-სა და სხვა ქვეყნების მიერ ტერორისტულ ორგანიზაციებად არიან ცნობილნი; 5. უნდა მოხდეს საუდის არაბეთიდან, არაბთა გაერთიანებული საამიროებიდან, ეგვიპტიდან და ბაჰრეინიდან „ტერორისტებად გამოცხადებული“, გაქცეული და ძებნილი პირების გადაცემა თავიანთი ქვეყნებისათვის, უნდა გაიყინოს მათი აქციები და გადაეცეს სახელმწიფოებს ყველა სახის ინფორმაცია მათ შესახებ; 6. უნდა შეჩერდეს „ალ-ჯაზირასა“ და მისი შვილობილი სადგურების მაუწყებლობა; 7. უნდა შეწყდეს სხვა ქვეყნების საშინაო საქმეებში ჩარევა და ეგვიპტიდან, საუდის არაბეთიდან, არაბთა გაერთიანებული საამიროებიდან და ბაჰრეინიდან ძებნილი ინდივიდებისათვის თავშესაფრის შეთავაზება; 8. უნდა მოხდეს გასულ წლებში კატარის პოლიტიკური კურსის მიერ გამოწვეული დანაკარგების ანაზღაურება რეპარაციებისა და კომპენსაციების სახით; 9. კატარმა თავისი ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური და სამხედრო პოლიტიკა ყურის ქვეყანათა პოლიტიკასთან უნდა მოიყვანოს თანხვედრაში; 10. კატარმა უნდა განყვიტოს კონტაქტი ბლოკადის ქვეყნების ოპოზიციასთან; 11. უნდა დაიხუროს კატარის მიერ პირდაპირ და ირიბად დაფინანსებული ყველა საინფორმაციო არხი, მათ შორის Arabi21, Rassd, Al

Araby, Al Jadeed, Mekameleen და Middle East Eye და ა.შ; 12. თანხმობა კატარის მხრიდან მოთხოვნებზე დათანხმებიდან ერთი წლის განმავლობაში ყოველთვიური შესაბამისობის აუდიტის, მეორე წლიდან კვარტალური და შემდეგი 10 წლის განმავლობაში ყოველწლიური აუდიტის ჩატარებაზე; 13. მოთხოვნებზე დასათანხმებლად კატარს 10 დღიანი ვადა მიეცა, ამ დროის გასვლის შემდეგ ლოკუმენტი ძალას კარგავს; (Hurttila. K, 2019). ლოკუმენტის წარმდგენთა განცხადებით, ამ მოთხოვნებზე დათანხმება იქნებოდა საწყისი ბლოკადის მოხსნისა. სპარსეთის ყურის ქვეყნების განცხადებით, ბლოკადის მიზანი მდგომარეობდა იმაში, რომ კატარი სწორ პოლიტიკურ კურსს დაბრუნებოდა. მათი აზრით, ის პოლიტიკა, რომელსაც კატარი ატარებდა, ყოველად მიუღებელი იყო. არაბთა გაერთიანებული საამიროების და ბაჰრეინის მთავრობებმა ისიც კი გამოაცხადეს, რომ მათი მოქალაქეების მხრიდან ნებისმიერი სახით გამოხატული სიმპათია კატარის მიმართ მიჩნეული იქნებოდა არალეგალურად და დაისჯებოდა 3-დან 15 წლამდე თავისუფლების აღკვეთით.

კატარი, თავის მხრივ, კატეგორიულად უარყოფდა რაიმე სახის კავშირს ტერორისტულ ორგანიზაციებთან, უარყოფდა ყველა ბრალდებას და, რა თქმა უნდა, არც მოთხოვნათა შესრულებას აპირებდა. მთავრობის სპიკერმა საიფ აჰმედ ალ თჰანმა ერთ-ერთ ინტერვიუში განაცხადა: „მოთხოვნების ჩამონათვალი კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმ მოსაზრებას, რასაც კატარი თავიდანვე აღნიშნავდა - არალეგალურ ბლოკადას არათფერი აქვს საერთო ტერორიზმთან ბრძოლაში. ეს არის ორგანიზებული ბრძოლა კატარის სუვერენიტეტის წინააღმდეგ, ბლოკადის ქვეყნებს სურთ დააზარალონ ჩვენი საგარეო პოლიტიკა“ (EL PAIS, 2017).

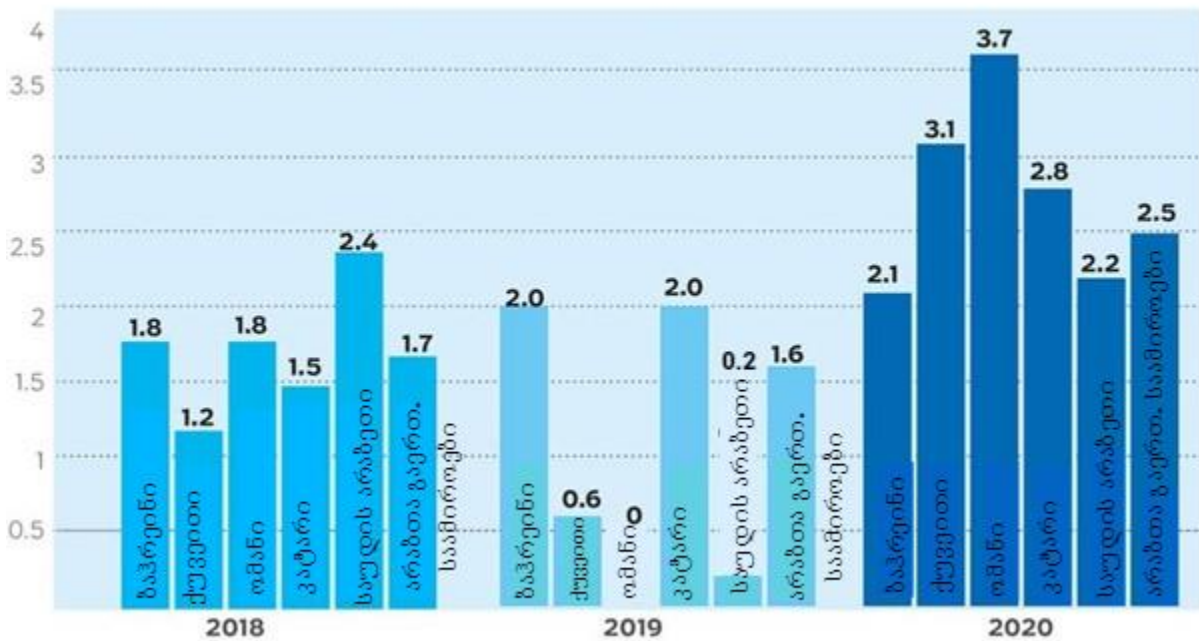
უნდა აღვნიშნოთ რომ არაერთი ქვეყანა მხარს უჭერდა დიალოგს კრიზისის აღმოფხვრისთვის, მაგალითად გერმანია მხარს უჭერდა კატარს და ადანაშაულებდა კიდევ დონალდ ტრამპს კონფლიქტის გაღრმავებაში. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ არც ერთ მათგანს რეალური ნაბიჯი კრიზისის აღმოსაფხვრელად არ გადაუდგამს (Kinninmont.J, 2019). მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ კატარის ბლოკადამ გამოიწვია სერიოზული დესტაბილიზაცია თავად სპარსეთის თანამშრომლობის საბჭოშიც, რაც გამოიხატა იმაში, რომ საბჭოს ორმა წევრმა- ქუვეითმა და ომანმა უარი განაცხადეს საუდის არაბეთის მოთხოვნაზე კატართან კავშირის განწყვეტის შესახებ.

კატარის პასუხი და შედეგები

მოსალოდნელი იყო, რომ ბლოკადა ძალიან დააზარალებდა კატარის ეკონომიკას, დატოვებდა ქვეყანას სასიცოცხლო რესურსების გარეშე და საბოლოოდ აიძულებდა მას მიეღო შემოთავაზებული წინადადებები. საუდის არაბეთი, არაბთა გაერთიანებული საამიროები და ბაჰრეინი კატარის გაზის უდიდესი შემსყიდველები არიან, მათ შორის არაბთა გაერთიანებული საამიროები იმპორტირებული ნავთობის მესამედს სწორედ კატარიდან იღებს. უდიდესია ინვესტიციების რაოდენობაც- მათი რაოდენობა ათეულობით მილიარდს აღემატება. ამასთან, კატარი იმპორტზე დამოკიდებული ქვეყანაა, მისი საკვები მარაგის თითქმის 80% სპარსეთის ყურის ქვეყნებიდან შემოდის და ისეთი რესურსებიც, რომლებიც სხვა ქვეყნებიდან შემოდის, გადიოდა ბლოკადის ქვეყნების ტერიტორიას და სავარაუდო იყო, რომ ეს ბლოკადა დამანგრეველად იმოქმედებდა კატარის ეკონომიკაზე. მოლოდინი გამართლდა, ბლოკადამ ნამდვილად დააზარალა კატარის ეკონომიკა, ჯერ კიდევ კრიზისის პირველ დღეს კატარის საფონდო ბირჟა 9,7% -ით დაეცა ხოლო ერთ კვირაში ნიშნულმა 30%-ს მიაღწია, შეიქმნა იმპორტირებული საქონლის დეფიციტი. თუმცა კატარმა მალევე მოძებნა გზა კრიზისის

აღმოსაფხვრელად, მან დაიწყო ვაჭრობა ირანთან და თურქეთთან, ამავდროულად დაიწყო საკუთარი პროდუქციის წარმოება, რათა იმპორტზე დამოკიდებულება შეემცირებინა და უფრო თვითკმარი ბაზარი შეექმნა. ახალი სავაჭრო გზების გამოყენებით და საზღვაო პორტებზე დატვირთვის გაზრდით კატარმა მოახერხა და 2017 წელს 1.5%-იანი ეკონომიკური ზრდა შეინარჩუნა.(Al Jazeera, 2020). აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად იმპორტირებული საქონლის დეფიციტისა, ბლოკადას ფასების შესამჩნევი ცვლილება არ გამოუწვევია და ინფლაციის მაჩვენებელიც 2017 წელს ერთ პროცენტზე დაბალი იყო (The Global Post, 2019). საინტერესოა ისიც, რომ კრიზისის გაურკვეველობამ აიძულა უმუშევარი მოსახლეობა სამსახური ეძებნა, რამაც სამუშაო ბაზარიც გაზარდა. გაიზარდა შემოსავალიც, 2017 წლის მონაცემებით მოსახლეობის 62%-ის შემოსავალი თვიურად დაახლოებით 11 ათასი ამერიკული დოლარის ექვივალენტი იყო, 2019 წლისათვის კი ეს რიცხვი 76%-მდე იყო გაზრდილი, რაც 23%-იანი შეფარდებითი ზრდის ტოლფასია (Gengler, J, 2021).

GCC მშპ-ის რეალური ზრდის პერსპექტივა

Source: 2019 World Economic Outlook, IMF

©Gulf News

Gulf news (2019). GCC economies slow down in tandem with global trend, <https://gulfnews.com/business/gcc-economies-slow-down-in-tandem-with-global-trend-1.67145361>

მოცემულ ცხრილზე ჩანს, რომ კატარმა სამწლიანი ბლოკადის განმავლობაში მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის დადებითი ტემპის შენარჩუნება მოახერხა და გადაუსწრო კიდევ საუდის არაბეთს, ბაჰრეინსა და არაბთა გაერთიანებულ სამიროებს. ეს ყოველივე კი ცალსახად მეტყველებს იმაზე, თუ როგორ ეფექტურად შეძლო კატარმა ბლოკადასთან გამკლავება.

ბლოკადის შემდეგ კატარმა დაიწყო თავდაცვაზე ზრუნვაც, მან სამხედრო ალიანსი შექმნა თურქეთთან. ბლოკადის დაწყებიდან მოყოლებული თურქეთის არმიის რაოდენობა კატარში თითქმის ათჯერ გაიზარდა, თურქეთმა მეორე სამხედრო ბაზაც გახსნა კატარში, მეორე მხრივ კი

კატარმა გაზარდა ინვესტირება თურქეთში და მესამე უდიდესი ინვესტორი გახდა. ამასთან 2017 წლის შემდეგ მან თითქმის გააორმაგა სამხედრო ბიუჯეტი, მათ შორის 30 მილიარდი ამერიკული დოლარის ოდენობის თანხა გამოყო სამხედრო აღჭურვილობის, განსაკუთრებით კი საჰაერო ძალების გასაძლიერებლად. როგორც ცნობილია, კატარმა ბლოკადის პირველი ორი თვის განმავლობაში თავისი 340 მილიარდიანი სარემონტო ფინანსების დაახლოებით 10%- 38.5 მილიარდი ამერიკული დოლარი დახარჯა ქვეყნის ეკონომიკაში ჩასადებად (Hodgson. C, 2017). ამასთან, კატარმა გააღრმავა ურთიერთობები ჩინეთსა და რუსეთთან. კატარმა გააძლიერა ინვესტირება რუსეთში, მაგალითად კატარის საინვესტიციო ორგანო რუსული ნავთობკომპანია „რონსეფტის“ 18,9%-იანი წილის მფლობელი გახდა, რითაც რუსეთისა და დიდი ბრიტანეთის შემდეგ მესამე უმსხვილეს აქციონერად იქცა (Bloomberg, 2019).

სამ-ნახევარი წლის შემდეგ, 2021 წლის 5 იანვარს ბლოკადა დასრულდა, ყურის თანამშრომლობის საბჭოს ქვეყნებმა და კატარმა საუდის არაბეთში ხელი მოაწერეს შეთანხმებას „სოლიდარობისა და სტაბილურობის“ შესახებ. კატარის მხრიდან არც ერთი მოთხოვნა არ შესრულებულა, ბლოკადამ ვერ შეძლო კატარის ეკონომიკის დასუსტება ან მისი საგარეო პოლიტიკური კურსის შეცვლა. უნდა აღინიშნოს, რომ მნიშვნელოვანი როლი აქ ითამაშა ჯო ბაიდენის გამარჯვებამ ამერიკის საპრეზიდენტო არჩევნებში, ვინაიდან აშშ ბლოკადას მხარს უჭერდა ტრამპის ადმინისტრაციის პირობებში, მაგრამ ბაიდენმა ნათლად აღნიშნა, რომ ის არ დაუჭერდა მხარს საუდის არაბეთის პროვოკაციულ მანევრირებებს რეგიონში (Cage. M, 2021). კატარში მდებარეობს აშშ-ს ყველაზე დიდი სამხედრო ბაზა რეგიონში, მას აქვს ძლიერი ეკონომიკური, პოლიტიკური და აკადემიური კავშირები ქვეყანასთან და ამის გამო სავარაუდოდ ბაიდენის ადმინისტრაცია ეცდება შეინარჩუნოს კარგი ურთიერთობა კატართან.

დასკვნა

საბოლოოდ, დასკვნის სახით ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს ბლოკადა იყო სასონარკვეთილი და უშედეგო მცდელობა სპარსეთის ყურის ქვეყნების მხრიდან გაენეიტრალეზინათ კატარიდან მომავალი შესაძლო საფრთხე. კატარი აშკარად არ ეთანხმებოდა საუდის არაბეთის საგარეო პოლიტიკურ კურსს, რომელსაც იგი სხვა სახელმწიფოებსაც აქტიურად ახვევდა თავს და ამით რეგიონალურ სტაბილურობას უქმნიდა საფრთხეს. სპარსეთის ყურის თანამშრომლობის საბჭოს, და ძირითადად საუდის არაბეთს, სურდა შეენარჩუნებინა რეგიონალური ბალანსი, ისინი მიიჩნევდნენ, რომ ბლოკადა აიძულებდა კატარს დამჭდარიყო მოლაპარაკებების მაგიდასთან და უარეყო არჩეული გეზი, თუმცა, კატარი მეტად გამძლე აღმოჩნდა და ისწავლა ცხოვრება ბლოკადასთან ერთად. მეტიც, პანდემიის ფონზე მას ჰქონდა ერთ-ერთი ყველაზე კარგი მაჩვენებელი ყურის რეგიონში. კატარმა იპოვა ბევრად უკეთესი პარტნიორები ირანისა და თურქეთის სახით. კატარმა განახორციელა ცვლილებები იმისათვის, რომ უცხოელი ინვესტორებისთვის კატარში ინვესტირება გაემარტივებინა, მან მოახერხა შიდა წარმოების გაზრდით ეკონომიკა უფრო თვითკმარი გაეხადა და რაც მთავარია გაზარდა სამხედრო ბიუჯეტი და გაიუმჯობესა სამხედრო შესაძლებლობები. შეიძლება ითქვას, რომ ეგვიპტემ, არაბთა გაერთიანებულმა საამიროებმა, ბაჰრეინმა და საუდის არაბეთმა არასწორად გათვალეს კატარის პოტენციალი და უნარი. მიუხედავად სიძნელეებისა, კატარმა მოახერხა იმაზე ძლიერი გამხდარიყო,

ვიდრე ბლოკადამდე იყო, მან დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკური კურსი შეინარჩუნა და საუდის არაბეთის დომინანტურ პოლიტიკას კიდევ უფრო ჩამოშორდა.

ბიბლიოგრაფია:

1. Al Jazeera (2020), Qatar blockade: Five things to know about the Gulf crisis, <https://www.aljazeera.com/news/2020/6/5/qatar-blockade-five-things-to-know-about-the-gulf-crisis>
2. Al Jazeera English (2019), The Qatar Blockade, Youtube.com <https://www.youtube.com/watch?v=GZJwyEXUb58>
3. Bloomberg, (2019). Qatar Seeks More Russia Deals After ‘Great’ Rosneft Investment, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-03-11/qatar-seeks-more-russia-deals-after-great-rosneft-investment>
4. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2021). Gulf Cooperation Council. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Gulf-Cooperation-Council>
5. Cage, M. (2021). Saudi Arabia just lifted Qatar’s 43-month blockade. How did this rift end?, The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/01/08/saudi-arabia-just-lifted-qatars-43-month-blockade-how-did-this-rift-end/>
6. Cockburn, P. (1995). Emir of Qatar deposed by his son, Independent, <https://www.independent.co.uk/news/world/emir-of-qatar-deposed-by-his-son-1588698.html>
7. EL PAIS (2017). „The blockading countries want to outsource our foreign policy” https://english.elpais.com/elpais/2017/11/04/inenglish/1509807720_509487.html
8. Gengler, J. (2021). Society and State in Post-Blockade Qatar: Lessons for the Arab Gulf Region, *Journal of Arabian studies*, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/21534764.2020.1828023?needAccess=true>
9. Gulf news (2019). GCC economies slow down in tandem with global trend, <https://gulfnews.com/business/gcc-economies-slow-down-in-tandem-with-global-trend-1.67145361>
10. Hodgson, C. (2017). 'The severity of the dispute is unprecedented': Qatar has spent \$40 billion countering the Saudi-led blockade, Insider, <https://www.businessinsider.com/qatar-blockade-cost-moodys-saudi-arabia-2017-9>
11. Hurttila, K. (2019). „Regional Balance of Power- Analyzing Causes Behind Qatar’s Diplomatic Crisis”, Tallinn University of Technology, <file:///C:/Users/PC/Downloads/6f944bcef49f4651a123f2832f0cb5c0.pdf>
12. Karolak, M. (2019). „Gulf Countries: The Struggle for a Common Identity in a Divided GCC”, *Italian Institute For International Political Studies*, https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/commentary_karolak_16.05.2019.pdf

13. Kinninmont, J. (2019). “The Gulf Divided: The Impact of the Qatar Crisis”, *The Royal Institute of International Affairs*, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-05-30-Gulf%20Crisis_0.pdf
14. Nephew, R. (2020). „The Qatari Sanctions Episode: Crisis, Response, and Lessons Learned”, *SIPA-Center on Global Energy Policy*, https://www.energypolicy.columbia.edu/sites/default/files/file-uploads/QatariSanctions_CGEP_Report_102220.pdf
15. SAI Qassemi, S. (2011). How Saudi Arabia and Qatar Became Friends Again, Foreign policy, <https://foreignpolicy.com/2011/07/21/how-saudi-arabia-and-qatar-became-friends-again/>
16. Tétreault, M. (2011). „The Winter of the Arab Spring in the Gulf Monarchies”, *Journal of Globalizations Accessible*, <https://doi.org/10.1080/14747731.2011.621658>
17. The Global Post (2019). Qatar’s Blockade Enters Third Year: Who Are the Winners and Losers?, <https://theglobepost.com/2019/06/17/qatar-crisis-gcc/>
18. The guardian (2014). Arab states withdraw ambassadors from Qatar in protest at 'interference', <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/05/arab-states-qatar-withdraw-ambassadors-protest>
19. Wahyuni, S. (2018). “The Impact of the GCC Boycott On Qatar Foreign Policy”, *Jurnal Transformasi Global* vol4, N2, <https://transformasiglobal.ub.ac.id/index.php/trans/article/view/71>
20. Wintour, P. (2017). Donald Trump tweets support for blockade imposed on Qatar, <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/06/qatar-panic-buying-as-shoppers-stockpile-food-due-to-saudi-blockade>